

והדר אמר: אידי ואידי בורא פרי האדמה, והאי דשדי בה קמחא טפי - לדבוקי בעלמא עבדי לה.

כמות הדגן התערובת

לדעת הרא"ה דגנים קובעים ברכה דווקא אם יש מהם כמות דגנים מינימלית וכן דעת הריטב"א

6. חדושי הרא"ה מסכת ברכות פרק ו - כיצד מברכין

פי' וכיון דלא אתי לתבשילא כלל לא חשיב כלל ומברך העיקר, הא כל היכא דאתי לתבשילא, אפילו פורתא מברך בורא מיני מזונות, דקימא לן כרב ושמואל דאמרי כל שיש מחמשת המינים בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. ומיהו דוקא בדאית ביה כזית בכדי אכילת פרס, הא לאו הכי לא, דאפילו אכילה בעיניה, בכי האי גונא מסתברא דלא חשיב לענין ברכה לא בתחלתו ולא בסופו.

הרא"ש לא הזכיר כמות מינימום בתבשיל

7. רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן ז

וכן הלכתא דהא רב יוסף מיייתי מינייהו ראייה הלכך כל שעיקרו מחמשת המינים אפי' רובו ממין אחר מברכין עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש

שניצל - תפקיד הדגן בתערובת

למאירי הדגן יכול להיות מיעוט אמנם שם התבשיל צריך להיות על שם הדגן

8. בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף לו עמוד א

כל תבשיל מאלו הנזכרים שהם בדין בורא מיני מזונות אם עירב בו דברים אחרים כגון דבש ושמן ותבלין אף על פי שהכניס בו מהן הרבה הואיל ויש בו מחמשת המינים ושעיקר התבשיל קרוי על שם אותו מין מחמשת המינים אף על פי שרובו מדברים אחרים הולכים אחר אותו המין והוא שאמרו סמידא עיקר ר"ל הקמח וזהו שקראו בכאן חביץ קדרה שהוא מאכל של קמח בדבש ושמן ותבלין.

לרשב"א אמרו שהתערובת קרויה על שם הדבש והדגן בא להטעימו, הדגן נחשב עיקר לענין ברכה

9. חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף לו עמוד ב

דובשא עיקר, פי' רובו דבש ומיעוטו סולת וא"ל עיקרו מחמת דובשו וסולתו להטעימו ולהכשירו, ומ"מ כיון דסולתו מעורב בו להכשירו מברכין על הסולת כדאסיקנא מהא דרב ושמואל, ולא דמי לתבשילא דליפתא דא"ג דמפשי ביה קמחא לא מברכין עליה אלא שהכל דהתם הוא משום דקימחא לאו להכשירו ולמיהב ביה טעמא מערבין ביה אלא לדבוקי בעלמא אבל הכא דלאכשורי תבשילא איהו עיקר ועליה מברכין.

לרמב"ם הדגן נקרא עיקר כשנותן טעמו בתערובת ונקרא טפל כשהדגן בא לדבק, לריח או לצבע. (ואפשר שכהדגן בא לשרת מין שני לא יחשב עיקר. זה"ב 258)

10. רמב"ם הלכות ברכות פרק ג הלכה ו

שכל דבר שמערבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע את התבשיל הרי זו טפלה, אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובת הרי הוא עיקר.

ברכת החיטה בכסיסה בתבשיל ובתערובת

ברכה דגן שלם

חיטה כשלעצמה מברך אדמה

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לו עמוד א

הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה;

חיטים קליות שברכתם אדמה יש להסתפק אם יברך על זה על המחיה בסופה כיון שלענין שביעה היא מין דגן ולכן לכתחילה יאכל בסעודה

2. בית יוסף אורח חיים סימן רח אות ד ד"ה והני מילי

ובברכה אחרונה כתב בה"ג (ברכות ז:) בורא נפשות רבות וכן כתב הרמב"ם בפ"ג (ה"ב)

והתוספות (לו. ד"ה הכוסס) מסתפקים בה. אם יברך על המחיה ועל הכלכלה כיון שמין דגן הוא אפשר דלענין ברכה אחרונה צריך לברך מעין שלש. משנ"ב יז ויסיים על האדמה ועל פרי האדמה משום דלא אשכחן ברכת על המחיה ועל הכלכלה אלא היכא דברך ברישא קודם אכילה בורא מיני מזונות.

ורבינו תם הגיה במחזור שלו על האדמה ועל פרי האדמה וחזר בו משום דלא אשכחן בשום מקום הך ברכה ועוד האריכו בדבר ובסוף העלו ונכון להחמיר שלא לאכול קליות או חטים שלוקות אלא בתוך הסעודה שאז ברכת המזון פוטרתן אם לא נתמעכו יפה דהוי כמו דייסא וכן כתבו שם הרא"ש (ס"ט) והרשב"א (לו. ד"ה קימחא) ז"ל והכ"נ נקטינן.

ואם אכלו מחוץ לסעודה יברך בורא נפשות רבות

3. משנה ברורה סימן רח ס"ק יח

ואם אירע שאכלו שלא בתוך הסעודה יברך אחריהם בנ"ר כי כן הוא מעיקר הדין. מג"א ושאר אחרונים.

ברכת תבשיל של חיטים

תבשיל של חיטים כתושות ברכתו בורא מיני מזונות

4. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לו עמוד ב

חביץ קדרה רא"ה: קמחים שנתבשלו ונותנין לתוכן בבשולן דבש הרבה וכן דייסא של חטים כמזונות צמחית; רב יהודה אמר: שהכל נהיה בדברו; רב כהנא אמר: בורא מיני מזונות.

בדייסא גרידא כולי עלמא לא פליגי דבורא מיני מזונות, כי פליגי - בדייסא כעין חביץ קדרה לקמן מפרש לה: חטי צמחיתא נאשיתא ויהיו כדו כהנא, וענין לכו נקדיה, רב יהודה אמר: שהכל - סבר דובשא עיקר; רב כהנא אמר: בורא מיני מזונות - סבר סמידא סלע עיקר. אמר רב יוסף: כותיה דרב כהנא מסתברא, דרב ושמואל דאמרי תרויהו: כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות.

דגן שניתן בתבשיל לדבק אינו קובע ברכה בתבשיל. ואם בא להטעים נחלקו הראשונים אם צריך כמות דגן מינימלית

5. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לו עמוד א

אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא אמר לן: תבשילא דסלקא דלא מפשו בה קמחא - בורא פרי האדמה, דלפתא, דמפשו בה קמחא טפי - בורא מיני מזונות;

דגן חי ברכתו אדמה ופעמים שכן ברכת הדגן השלוק

16. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ד

אכל דגן חי או עשוי קליות או שלוק והגרעינין שלמים, אינו מברך אלא בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות.

17. מגן אברהם סימן רח ס"ק ב

ששלוק או כתשן. משמע דברישא איירי ששלוק בלא כתישה וקשה דבס"ד כ' כששלוק הגרעינין שלמים מברך בפ"ה ואפשר דהכא מיירי ששלוק עד שנתמעך וכ"מ בלבוש ס"ד ע"ש וכ"מ לקמן ס"ז להלכה ברכתם מזונות בין אם חלקן בין אם נדבקו

18. משנה ברורה סימן רח ס"ק ג - ד

(ג) ששלוק - צ"ל שחלקן והיינו אחד לשנים או ליותר והוא מה שקורין גרויפ"ן דאלו אם הם שלמים אף שבישולן מבואר בס"ד דמברך בפ"ה אכן אם נתמעכו ע"י הבישול אף שמתחלה נתנן בקדרה שלמים לגמרי דהיינו כשהם בקליפתן מ"מ מברך במ"מ כיון שנתמעכו יפה:

נחלקו האחרונים אם הסרת הקליפה מועילה כשלא נדבק בתבשיל. ואם שחוק גם מגוף הדגן כגון בגריסי פנינה אפשר לברך מזונות

19. משנה ברורה סימן רח ס"ק טו

(טו) ואם הוסר הקליפה ע"י כתישה יש אומרים דברכתן במ"מ (מג"א בדעת הרמב"ם) כשנתבשלו דחשיב מעשה קדרה. ויש אומרים דברכתן פ"א (שם בדעת ר"י. עוללות אפרים, חיי אדם) כיון שגרעינין עצמן שלמים והנכון שלא יאכלם כ"א בתוך הסעודה.

...אכן שעורים שהוסר קליפתן וגם מקצת מהן גופא ע"י טחינת הריחיים שנעשים קטנים ממה שהיו מקודם [ומצוי זה במין שקורין פערי"ל גרויפ"ן] הנהגין לברך עליהן במ"מ ולאחריו מעין שלם לכתחלה אף אם לא נתמעכו ע"י הבישול אין למחות בידן:

יש מפורסי ספרד שפשוט להם בדעת השו"ע שברכת חיטה קלופה מזונות

20. כף החיים אורח חיים סימן ר"ח אות כב

(כב) שם. או שלוק. כלומר דלא מיקרי מבושל בין שלא הוסרה קליפתו ולא חילק. כ"מ פ"ג מה"ב דין ב' שכנה"ג בהגב"י אות א':

☞ וכ"כ בהערות איש מצליח בשם הרב מזוז

21. סוגי דגנים משווקים - סוגת

חיטה - דגן החיטה עם כל מרכיביו, הנבט, האנדוספרם והקליפות (סובין).

חיטה קלופה - חיטת דורום קלופה (בשוק מוסדי בלבד)

גריסים - שעורה על כל מרכיביה.

גריסי פנינה - גרעיני שעורה שהוסרה מהם הקליפה החיצונית. ונשתנתה צורת הדגן.

בורגול - חיטה מלאה ומנוקה, הנגרסת לאחר בישול וייבוש בתנורים מיוחדים.

11. שניצל - סברות הפוסקים לברכת שהכל מתוך שערי

הברכה עמ' תשעו

פרי תואר (ק"ג ד). פתח הדביר (עמ' נג): עיקר שעושין הקמח הוא כדי שלא ידבקו הדגים במחבת והגם שמוסיף קצת טעם מחמת הקמח עכ"ל לאו להכי עבידי.

הרב וואזנר: הדגן הוא טפל בעצם ולא היה נאכל בלעדי העיקר. וכל ציפוי בטל למאכל המקורי.

אור שמח: הדגן נחשב עיקר כשהוא מיעוט רק במציאות שאם היית מרבה ממנו לא היה פוגם בתבשיל.

גרשז"א: מטרת הציפוי כדי שהבשר יטוגן היטב ולא יתקשה. אין נפק"מ במה שנותן טעם.

מצב הדגן בתבשיל

מכך שהגמרא (מקור 2) השוותה דיסא לחביץ קדרה מוכח שגם תבשיל דגן צריך להיות מדובק כדי שברכתו תהיה מזונות

12. רבינו יונה מסכת ברכות דף כה עמוד ב

חביץ קדירה וכן דייסא דכעין חביץ קדירה וכו' חביץ קדירה הוא מאכל שעושין מקמח ומטילין בו דבש הרבה ונעשה עבה ע"י הדבש ושאר מיני מתיקות שמתילין בו ומדאמר' וכן דייסא דכעין חביץ קדרה שמע' שלא יברך על הדייסא אלא כשנכתשו החטים ונדבקו ונעשו דומיא דחביץ קדרה אבל אם בישל החטים שלמים והגרעינים עומדים שלמים אינו מברך עליהם אלא בפ"ה א"א כמו אם היה כוסס את החטה. מפי מורי הרב נר"ו:

לרמב"ם העיקר בתבשיל קדרה שיהיה הדגן חתוך או כתוש לחלקים

13. רמב"ם הלכות ברכות פרק ג הלכה ד

הדגן שחלקן או כתשן ובשלו בקדרה כגון הריפות וגרש הכרמל וכיוצא בהן וכל זה הוא הנקרא מעשה קדרה, וכן כל תבשיל שערב בו מחמשת המינין בין קמח בין פת, בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות.

14. כסף משנה הלכות ברכות פרק ג הלכה ד

ברייטא (שם דף ל"ז) אלו הן מעשה קדרה חילקא טרגיס סלת זריז וערסן ופירש"י במועד קטן מפרש להו חילקי חיטי דמתברי באסיתא חד לתרי טרגיס חד לתלת זריז חד לארבע ערסן חד לחמש:

פסק השו"ע

השו"ע פסק שדגן ששלוק כל שבא ליתן טעם ולהשביע ברכתו מזונות

15. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ב

חמשת מיני דגן ששלוק או כתשן ועשה מהם תבשיל, כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא, אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם, מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה;

אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבקו ולהקפותו, בטל בתבשיל.

עוגת טורט - ברכה אחרונה לדגן בתערובת

לרמב"ם התנאים לברכה אחרונה זהים לתנאים לברכה אחרונה

27. רמב"ם הלכות ברכות פרק ג הלכה יא

כל שמברכין עליו בתחלה המוציא מברכין לאחריו בסוף ברכת המזון כסדרה ארבע ברכות, וכל שמברכין עליו בתחלה בורא מיני מזונות מברכין בסוף לאחריו ברכה אחת מעין שלש חוץ מן האורז. וכ"כ הרא"ש סימן ז. תוספות מא ב' אלא'.

וכן פסקו מג"א (טו) פר"ח (מים חיים א)

לר' יונה צריך שיהיה יחס דגן של כזית כדי אכילת פרס (שהוא שישיית לשו"ע ושמניית למשנ"ב)

28. ספר אבודרהם ברכת הלחם זימון ברכת המזון

וכתב ה"ר יונה דדוק' שיש באותו קמח מאחד מחמשת המינים כדי שיאכל ממנו כזית דגן בכדי אכילת פרס.

אבל אם אין בו השיעור מה' המינים אינו מברך לבסוף ג' ברכות אלא בתחלה מברך המוציא כיון שיש בו טעם דגן אף על פי שאין בו כזית דגן בכדי אכילת פרס ולבסוף מעין ג'. וה"ה כשבשלוהו בקדר' שמברך תחלה בורא מיני מזונות אבל לבסוף מברך בורא נפשות. וכ"כ הריטב"א ברכות לט א. רא"ה.

ויש מסבירים בשיטתו שגם צריך לאכול כזית מהדגן עצמו. פרח שושן מובא בכה"ל להלן. שו"ת זרע אברהם יצחקי א.

השו"ע כתב בדברי ר' יונה ונחלקו האחרונים בכוונתו

29. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ט

עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקדירה, מברך בורא מיני מזונות ועל המחיה; ואם עשה ממנו פת, מברך המוציא וברכת המזון;

ודוקא שיש באותו קמח מחמשת מינים כדי שיאכל ממנו כזית דגן בכדי אכילת פרס (שהוא לחומרא 4 דקות), אבל אם אין בו זה השיעור מחמשת המינים, אינו מברך לבסוף ברכת המזון, אלא בתחלה מברך המוציא כיון שיש בו טעם דגן אף על פי שאין בו כזית בכדי אכילת פרס, ולבסוף על המחיה; ואם בשלו בקדירה, מברך תחלה בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות.

30. כף החיים אורח חיים סימן ר"ח סעיף ט' אות נג

יש מבינים שצריך לאכול כזית מהדגן

(נג) שם כדי שיאכל ממנו כזית דגן בכדי אכילת פרס וכו' מדנקט כדי שיאכל ממנו כזית דגן בכדי א"פ משמע דבעינן דוקא שיאכל פרס מאותו פת כדי שיהא באכילתו כזית דגן ושיעור אכילת פרס לדעת מרן ז"ל הוא ג' ביצים ... וכ"כ הפרה שושן כלל א' סי' ג' דלא סגי שיאכל כזית מן התערובת אלא יאכל כא"פ שיש בו ודאי כזית דגן יעו"ש. והביאו הערה"ה אות ד' וכ"כ בשו"ת בית אפרים סימן י"ג דאין לברך אחריו בהמ"ז עד שיאכל פרס וגם שלא ישהה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס והביאו השע"ת אות י"ב יעו"ש. וכ"כ הגר"א דה"ה אות י"ז.

יש מבינים שצריך לאכול כזית מהתערובת

ומיהו י"א כיון דיש בו כזית בכא"פ נעשה כאלו כלו דגן ואפילו לא אכל כ"א כזית מתערובת מברך אחריו בהמ"ז מש"י אות ד' מאמ"ר אות ט"ו.

מיעוט דגן שאין טעמו ניכר בתערובת

לט"ז אין הכרח להרגיש את טעם הדגן על מנת שיקבע ברכת המאכל כל שנתן אותו לשביעה

22. ט"ז אורח חיים סימן רח ס"ק ג

משמע דכאן אפי' אינם נותנים טעם שיש להם חשיבות כיון שהם למאכל דהא כל דיש דבש אין מרגיש רק טעם דבש:

הפמ"ג מביא בשם הרבה פוסקים שצריך דווקא שיתן טעם

23. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן רח ס"ק ג

(ג) אפילו. עיין ט"ז. במ"א [סימן] ר"ד אות כ"ה משמע דבחמשת מינים צריך שיהא הטעם נרגש, ועיין במ"א אות ט"ו וכן הוא בב"ח [קפד, א ד"ה ומ"ש ואפילו] דבעינן לטעמא עבידא דווקא, וכן משמע בלבוש [סעיף ב].

דעת המשנ"ב כט"ז אך סובר שהיא כסברת התוס'

24. משנה ברורה סימן רח ס"ק ח

(ח) אלא לדבקו וכו' - ר"ל שלא בא להטעים התבשיל ולא (לסעוד) הלב רק שיהא התבשיל מדובק לא חשיב ובטיל לגבי התבשיל אפילו נתן לתוכו קמח הרבה:

שער הציון (יב): תוספות. ולעניות דעתי, מה שכתב הט"ז בסוף סעיף קטן ג דאם נתן למאכל חשיב כמו לטעם הוא נכלל במה שכתבו התוספות לסעוד הלב:

ברכת קמח חיטה

נחלקו האמוראים בדיון קמח חיטה האם דינו כחטים שלמות שברכתם אדמה או שברכתה שהכל כיון שאין זה דרך אכילתו

25. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לו עמוד א

קמחא דחיתי אוכל קמח חטים כמות שהיא, - רב יהודה אמר: בורא פרי האדמה כשלא כוסס חטין; ורב נחמן אמר: שהכל נהיה בדברו. אמר ליה רבא לרב נחמן: לא תפלוג עליה דרב יהודה, דרבי יוחנן ושמואל קיימי כוותיה; דאמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: שמן זית - מברכין עליו בורא פרי העץ; אלמא: אף על גב דאשתני - במלתיה קאי; הא נמי, אף על גב דאשתני - במלתיה קאי. מי דמי! התם - לית ליה עליוא אחרינא, הכא - אית ליה עליוא אחרינא בפס. הלכך: יא מכלל פרי, ולכלל דך אכילתו לא בלא, אלא השמן מיד בלא בשטיו לכלל דך אכילתו, ועיקר הפרי לכך נטעו - הלכך פרי הוא.

השו"ע הכריע שברכת הקמח שהכל כיון שאין זה דרך אכילתו וברכה אחרונה נפשות.

26. שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות סימן רח סעיף ה

קמח, אפילו של חטים, מברך עליו שהכל ואחריו בורא נפשות; לא שנא נטחן דק דק; לא שנא נטחן קצת ועדיין יש בו טעם של חטים; לא שנא קמח של קליות.

סיכום להלכה

חיטה שלימה כגון שלוה – ברכתה בורא פרי האדמה, ולגבי ברכה אחרונה יש ספק. ולכן צריך לאכלה בתוך הסעודה באופן שתהיה למזון ושובע כגון עם חלב (שו"ע רח"ד), ואם אכל שיעור מחוץ לסעודה בדיעבד יברך בורא נפשות רבות (משנ"ב יח).

קמח דגן – ברכתו שהכל נהיה בדברו ואפילו אם נטחן גס. וברכה אחרונה בורא נפשות (שו"ע ה).

דגן מבושל – תהיה ברכתו בורא מיני מזונות אם נשברה או נכתשה או נשחקה באופן שנשתנה צורתה קודם הבישול. וכן אם נתבשלה עד כדי שנדבקו הגרעינים זה לזה. (שו"ע רח"ב. משנ"ב ג).

חיטה שנקלפה ובושלה מבלי שנשתנה צורתה וכן לא נדבקה בבישול יש אומרים שברכתה בבישול בורא מזונות. וכ"פ בכה"ח נב והרב נאמ"ן. ויש אומרים שרק אם בושלה עד כדי דיוק ברכתה מזונות. (מחלוקת ראשונים ואחרונים במג"א ובמשנ"ב טו).

דייסה – העשויה מדגנים ומים אם היה רך כדי שיהא ראוי לשתיה, מברך עליו שהכל ואחריו בורא נפשות. ואם לא ראוי לשתיה מברך בורא מיני מזונות ואחריו על המחיה (שו"ע רח"ו. משנ"ב כב).

דגן בתערובת לברכה ראשונה ברכתו בורא מיני מזונות כל שיש בו דגן שמטרתו לתת טעם או לסעוד ואפילו אם הוא מיעוט בתערובת. אך אם מטרת הדגן לדבק, לייצב, ליתן ריח או צבע לתערובת, אין הדגן קובע ברכה לתערובת (שו"ע ב. שעה"צ יב).

דגן בתערובת לברכה אחרונה כגון בעוגת טורט יש אומרים שכל שיש בו שישית דגן, די שאוכל כזית מן התערובת ומברך על המחיה (חזו"ע קצ, אול"צ ב יד קג) ויש אומרים שלכתחילה יש להקפיד לאכול שיעור שיהיה בו כזית מן הדגן עצמו עם הנוזלים החיוניים ללישתו בשיעור זמן של אכילת פרס (שהוא בד"כ כ-100 סמ"ק. וזאת הברכה עמ' 47) ובדיעבד מברך על המחיה (משנ"ב מח) כל שיש בדגן שיעור שמינית בתערובת (משנ"ב מג).

תערובת דגן שניכר בה מרכיבים אחרים כגון בוטנים או שקדים בעוגה וכן המילוי של הוופלים שנמצא בין דפי הבצק וציפוי הקצפת של העוגה. אין המרכיבים הניכרים מצטרפים לשיעור כזית (אול"צ שם).

שניצל בשר – המנהג לברך עליו שהכל נהיה בדברו כיון שעיקר דעת האדם על הבשר, ובא לשרת את הבשר שהוא עיקר והוא כעין שבא לדבק. יש אומרים שברכתו שהכל אפילו בציפוי עבה (הגרמ"א וזאת הברכה עמ' 109, ילקו"י רד"ב. הרב ווזנר שערי הברכה תשעו) ויש אומרים שאם הציפוי עבה יברך מזונות (שם בשם הרב אלישיב) או יפריד ויברך שתי ברכות (שם בשם רבבות אפרים).

וע"כ כיון דיש פלוגתא בזה וק"ל סב"ל אין לברך אחריו בהמ"ז אלא א"כ אכל פרס ולא שהה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס אבל אם לא אכל פרס או ששהה באכילת פרס יותר מכדי אכילת פרס אין לברך אחר פת זה כ"א על המחיה:

ברכה אחרונה עוגת טורט

חזו"ע (עמוד קצ); **אור לציין** (ח"ב, פי"ד, הערה כ"ג) אפילו שאכל רק כזית מהעוגה. ודוקא כשעירב בלישה עצמה דברים אחרים מצטרף לדעת מרן לשיעור ברכה אחרונה, אבל אם נתן שקדים ובוטנים בתוך הבצק, אף שמעורבים שם, לא חשיב תערובת בלישה, אלא פת הבאה בכיסנין, ואינו מצטרף.

משנ"ב (מח) מנהג העולם לברך על כזית מהעוגה ולכתחילה טוב ליזוהר לשער שיהיה בהקמח שיעור כזית: (ובדיעבד אפשר כיון שהתבלין בא להכשיר את הקמח. ומשמע בתערובת קמחים לא יועיל וכ"כ מג"א)

כה"ח (אות נג) **אג"מ** (א אורח עא) צריך שיאכל כזית דגן.

הרב אלישיב (וזאת הברכה עמ' 249) מעט המשקים שהכרחיים לבצק מצטרפים לדגן לכזית. ושאר המשקים שעושים אותו דליל וכן שאר התבלינים לא מצטרפים לכזית.